

Vi upprepa det. Allt visar, att Finska litteraturen och med den Litteratursällskapet kommit till en vändpunkt, der de första stegen till en nationallitteratur i högre mening måste tagas, om det så vackert och glädjande började arbetet icke skall afbrytas.

J. V. S.

79 INHEMSK LITTERATUR.

10 *Litteraturblad n:o 12, december 1856*

JAK. JUTEININ KIRJOJA. 1 OSA: KANDELEEN KAKSOISET ELI LAULU- JA RUNOKOKOUS; 2 OSA: LEIKKI LAULUJA JA PILA PUHEITA. WIIPURISSA 1856.

Han har vandrat hädan i frid denna gamle, som för ett halft sekel tillbaka sjöng sina första Finska sånger, och hvars käraste sysselsättning ännu i hans lefnads afton den Finska sångens öfvande utgjorde. Han samlade, ordnade, ändrade och skref nytt, allt för att utgifvas efter hans död; och det är dessa hans samlade arbeten, som nu under ofvan

20 anförda titel se dagen.

Första delen innehåller sånger af allvarligare innehåll både i runometer och modern versform; och äfven i den andra finnas stycken allvarliga nog, för att icke kunna kallas hvarken lekande eller skämtsamma. Äfven bland dem, som kunde föras under senare rubriken, tillhöra få, hvad man menar med det roliga slaget. Knappt nog föranleda de gladaste hos läsaren ett stilla löje. Man finner tydligen, att Judén pålagt sig mycken varsamhet, så att han under titeln »Leikki lauluja» sökt skydd icke blott för sånger, hvilkas ämne man kunde anse vara under en gammal mans värdighet att besjunga, t. ex. vin och kärlek, utan äfven för hvarje friare uppfattning af de allvarligaste föremål. Mångenstädes framskymtar det af naturen glada lynnet; men det är uppenbart, att sångaren med få undantag lagt ett strängt band på dess utgjutelser. Ja äfven vid läsningen af de allvarliga sångerna erfar man ofta ett intryck af det öfver dem rådande tvånget. Och den, hvilken såsom Ref. haft tillfälle höra den frisinna och ännu i sin sena ålderdom lefnadsfriska och glada mannen tala, har i denna erfarenhet

30 en bekräftelse på, hvad sångernas läsning blott låter ana. Honom hade också erfarts den i detta land ensam stående varning, att en Svensk skrift af hans hand blifvit med stöd af laga ransakning och dom

40 uppbränd. Vår öfvertygelse är derföre den, att under andra individuella och allmänna yttre förhållanden Judéns sånger skulle varit något vida mera, än hvad de nu äro.

Skaldegåfva i ordets högsta betydelse kan man icke tillerkänna Judén. Hans sång är dertill alltför reflekterande och tendentiös. Men han lyckas ofta utmärkt väl såsom vissångare, och skulle utan tvifvel lyckats än oftare, om han lemnat sin fantasi litet friare tyglar och sjungit fullt ut, hvad man tycker, att redan sväfvat honom på läpparne. Äfven utom visans tonart har han, såsom läsaren redan af nedan anförda prof kan finna, skrifvit lyriska stycken af en i Finsk poesi

50 sällsynt skönhet. Med en för de yngre sångarena okänd lätthet rör han sig i hvarjehanda versformer, vi skulle tro äfven sådana, som hos ingen annan återfinnas. Denna obehindrade rörelse har en hufvudsaklig grund deri, att Judén troligen icke ens tagit någon närmare kunskap om de bojor, den yngre generationen pålagt sig i en konstlad, efter runometern bildad metrik. Denna på stafvelselängden bygda meter

faller sig i runan ganska naturlig. Men i de moderna, synnerligast de på Jamben bygda versslagen, föder den af sig endast en tvungen stelhet. För vår del tillråda vi hvar och en, att häri till viss grad följa Judén's exempel, att nemligen väl icke såsom han lemna denna metrik utan allt afseende, men att likväl icke låta sig till händer och fötter af densamma bindas. Ty ett onaturligt tvång är det för en poet, att nödgas studera sig in i ett för samtalspråket och äfven för prosan fremmande tonfall. Det skall föga någonsin lyckas honom, att vid detsamma så vänja sitt öra, att han icke nödgas jemnt rådfråga regeln. Och följden häraf måste vara, att versen blir hopskrufvad icke helgjuten. Läsaren har å sin sida ofta samma möda att af sådana kompositioner göra flytande vers. Det är icke otroligt, att språket på den tid, runorna först diktades, äfven talades med strängare fasthållande af stafvelsernas qvantitet. Men numera är accenten i talet förherrskande; och det blir en fäfäng möda att endast för poesin söka bibehålla det antiqverade tonfallet. Den, som skrifver en Finsk vers, sådan som Judéns i den bekanta visan »Arvon mekin ansaitsemme» eller i »Luonnon suuren lapsukaiiset», kan, om blott innehållet eger värde, anse sig hafva skänkt den fosterländska litteraturen en oförgänglig gåfva.

10

Judéns sång består likväl icke blott af metriska eller rimmade reflexioner. Den lifvas af mången ingifvelse och har ofta ett öfverflöd af epiteter, bilder och liknelser, men enkla och osökta. Strofer, sådana som i sistciterade visa följande:

20

»Rakkaus on tuskan alla rinnassamme täällä
aina, niin kuin päivän paiste syksyisellä säällä» –

eller

»Hyvä, niin kuin kuutamolla kuljeskellessamme,
ombi toivo, sielun valo, vaelluksessamme»

äro hvar för sig poetiskt sköna och hafva sammanställda i all sin enkelhet mycken finhet och sanning.

30

Naiv, lätt och ledig är t. ex. följande beskrifning öfver livvets herrlighet i Finland:

»Kesällä leikkivät linnut ja karjat,
makiat marjat
Varsista valmiina taitellaan;
Kedolla kestävät lapset ja laumat;
pellolle aumat,
Korkeat laveat laitellaan.

40

Miehiksi nousevat poikamme norjat,
suorat ja sorjat,
miehinä mielensä kiitellän.
Pienestä piiasta paisuupi nainen,
jaa samanlainen
kuin marja kukasta viljellään.

Naitavan neitoisen lembeä laatu,
simasta saatu,
aina on sulava suosioon.
Ei ole elämä onnea vailla
Suomengan mailla;
Avoina ovi on nautindoon.

50

Läsaren skall säkert icke tröttna vid ett par citationer till. Vi välja

följande icke i visans ton hållna, enkelt rörande stycke, som ehuru till tanken icke nytt, likväl i utförandet har sin originalitet. Förf. kallar det

Lapsen laulu leskelle

Älä itke äitini, älä äiti kulda!
vaikka vaan nyt isäni
on jo musta mulda.

10 Älä muista murhetta,
tuoll on kirkas taivas.
Poikas torjuu puutetta,
vähendääpi vaivas.

Kyllä luondo lapsella
viimein vahvistuupi,
miehen voima varrella
kerran kukoistuupi.

20 Anna ajan ehtiä,
huoles minä maksan;
leipä paisuu leviä,
koskaan kyndää jaksan.

Vidare det till innehållet djuptänkta och till formen afrundade: *Levot-
tomuus.*

30 Veikko! kussa kestäväisen
löydät onnen olemaan,
taikka päivän pysyväisen
aina kohdes koittamaan.

Etusuutta etsittäissä,
pojes lepo pakenee;
onnen kerran keksittäissä,
toiseen toivo viettelee.

40 Kuinka tainnee tuonelakan
häärimistä hävittää,
kuin ei jaksu kuolemakan
toivon päivää pimittää.

Och slutligen såsom ett profstycke på Förf:s »Pila-Puheita» det
qvicka, epigrammatiska:

Panettelialle.

50 Poika! älä panettele
virka-miestä vikain tähden.
Jos ei joskus Opettaja
tietä taivahan osanne,
eikä olis' oikeuden
tundoakan Tuomarilla;
harvoin sinä suutarilla
näet kengät kelvolliset,
puukon parahan sepällä.

Runor skrifver Judén med samma lätthet, som hvaroch en annan, hvilken i detta versslags behandling vunnit någon öfning. Det urartar genom sin enformighet lätt till en versifikation för hvarjehanda vardags prosa. Kalevala saknar, såsom ofvan blifvit påstådt, icke sina ställen af detta slag, och nutidens runopoeter hafva öfverflöd på sådane runor. Det händer äfven Judén, att han i runan förglömmar all annan poetisk omklädnad än meterns, såsom man också i hans lyriska stycken träffar ställen, på hvilka sammanhanget just icke skulle fordra samma ord, hvilka der väl fylla metern och rimmet. Såsom dock redan af ofvananfödda exempel kan ses, är hans versifikation ovanligt ledig och äfven hans förmåga att hitta på rim återfinnes, så vidt vi känna, icke hos någon annan Finsk författare. Hans språk är rent och rikt, ehuru han i ortografin håller sig närmare bibelfinskan och icke heller tillägnat sig den moderna Finskans ord och uttryckssätt.

Judéns sånger äro vida kring landet kända, lästa och sjungna – af Finska folket, ehuru deras författare af flertalet bland de bildade är känd endast till namnet. Detta namn har han dock oförgängligt inskrifvit i Finlands litteratur- och kultur-historie.

FÖRNUFTET OCH CHRISTI GRAF AF PUAUX. ÖFVERSÄTTNING. KUOPIO 1856.

Denna skrift är en ganska egen företeelse i vårt lands litteratur. Den är skriven till kristendomens försvar mot förnekares och tviflars anfall. Att några sådane här icke gjort försvaret påkalladt, har sina naturliga orsaker äfven utom censurförhållandena. Man känner, att dylika försvarsskrifter äro snart sagdt otaliga; och kunde genom den bevisning, de föra, tviflet utrotas, skulle detta säkert längesedan skett. Men det förhåller sig icke alldeles så, som Författaren framställer förhållandet. Ingen menniska bygger eller kan bygga sin religiösa öfvertygelse på fakta – utan endast på sitt eget inres vittnesbörd. I hvad som utgör föremål för sinnlig erfarenhet, är ett faktum verkligen dräpande för alla teorier. Men den religiösa öfvertygelsen måste evinnerligen förblifva teori; ty dess föremål, människans förhållande till Gud, kan icke af någon sinnlig erfarenhet fattas.

Förf. vänder sig i sin bevisning öfverallt till förnuftet, och ehuru detta icke är något nytt, är det dock i skrifter af denna tendens temligen sällsynt. Men hvad han vill för förnuftet bevisa, är endast det faktiska i Frälsarens uppträdande på jorden, icke lärans sanning i och för sig. Äfven detta är intet nytt. Författarens bevisning utmärker sig dock genom sin ovanliga korthet och klarhet icke mindre än genom en serdeles liflig och varm framställning. Öfversättningen, af »en gammal militär», som 1854 gjort Förf:s bekantskap i Rochefort i Frankrike, vittnar om mycken omsorg och utmärker sig genom ledighet och godt språk. Öfversättaren lofvar en senare del: »Reflexioner öfver kristendomens väsende och natur», ifall denna del af den läsande allmänheten med värma omfattas. Vi betvifla icke, att ju detta skall ske; ty oberäknadt ämnets stora vikt, är boken verkligen så lärorik och väl skriven, att ingen bildad läsare skall utan största intresse genomläsa densamma. Den säljes till förmon för fattigskolan för gossar i Kuopio. Äfven till det yttre är den vackrare än någon annan bok, vi sett, från officinen i Kuopio.

Om den föregående bättringen m. m. i anledning af Hr A. F. Granfelt's skrifter, »om nådens ordning». Försvarsskrift af Anders Wilh. Ingman. H:fors 1856.

På sin tid anmäldes i detta blad professor Granfelt's skrift: *Om nådens ordning*. I denna skrift underkastade Hr Granfelt den i de båda pietistiska lägren herrskande olika, af F. Hedberg och A. W. Ingman representerade¹, uppfattningen af denna lära en kritik, som icke obetingadt gillade någondera åsigten men likväl gaf den Hedberg'ska det närmare rummet till det i frågan rätta. Hr Ingman kunde naturligtvis icke nöjas med detta utslag, utan inlade sin protest deremot i en tidningsartikel, hvars anföranden Hr Granfelt upptog till vederläggning i en ny skrift: »*Ytterligare om nådens ordning*. H:fors 1856. Hvad Hr Ingman blott i »utkast» anført i sagde tidningsartiklar, det vill han nu framställa utförligare och mera motiveradt.

Punkten, hvarom tvistas, är den, huruvida ångern bör föregå tron, Hr Ingmans åsigt, eller bot och tro uppträda tillsammans i hvarje stadium af omvändelsen, såsom Hr Granfelt lärer. Gången af Hr Ingmans bevisning är den, att han först genom exempel och anföranden ur både Gamla och Nya Testamentet söker göra det klart, huru tron på Evangelium alltid förutsätter den af lagens betraktande väckta ångern. Sedan fortgår Förf. till bevisandet, att denna lära äfven är Luther's och den Lutherska kyrkans – och isynnerhet i denna del är hans framställning lyckad och bevisningen verkligen omotsäglich. Det förundrar oss blott, att han icke hänvisat till den första bästa förklaring öfver Luthers kateches; ty så lära alla ur den att förstå Nådens ordning. Herr Hedberg går ännu ett steg längre och gör tron till omvändelsens utgångspunkt, och det är främst mot denna åsigt Förf. uppträdt, ehuru han i närvarande skrift vänder sig hufvudsakligen mot Herr Granfelt's påstående. Men Förf:s polemik mot Hr Hedberg's uppfattning gällde dertill sista momentet i omvändelsen, nemligen den Heliga Andes verkningar i helgelsen, hvilket moment han likaså anser äfven Hr Granfelt icke hafva tillbörligen afsett.

Herr Ingman's skrift är utan tvifvel med mycken insigt och klarhet författad och äfven väl skrifven, om man afser från ett antal gängse asketiska, intet sägande utgjutelser och talesätt. Den är också i allone lugnt och värdigt hållen, fri från sjelfkärhet, bitterhet och fördömelser, något eljest i den teologiska polemiken alltför vanligt. Dessa förtjenster ställa Förf. högt öfver motståndare, sådane som t. ex. en Insändare i Suometar, hvilken fann sig uppmanad att i striden taga parti, och det med stor, af ingenting rättfärdigad ton af öfverlägsenhet. Författare af den art, som Hr Ingman, förenande studier och religiös erfarenhet, är det icke hvar mans göra att slå på fingrarne.

Slutorden gifva tillkänna, att denna skrift icke blott innehåller Förf:s sista yttrande i förevarande fråga, utan att den äfven är den sista af hans hand på »den theologiska polemikens ganska slippriga vädjobana». Såsom känt, har Förf. sig anförtrödt utgifvandet af en ny Finsk Bibelupplaga – han, den »ringa prestmannen» i ett ringa kapell, villigt åtagande sig ansvaret och det trägna arbetet och omkostnaden af resor till hufvudstaden och uppehållet härstädes, sedan man blott tillförsäkrat honom aflöning för den, som under tiden vårdar hans församling.

¹ Hr Granfelt och allmänheten har åtminstone varit af denna tanke. Men Hr Ingman »undanber sig äran» i närvarande skrift, sägande sig endast och allenast tala för sin egen öfvertygelse, icke ifrån något partis, utan ifrån den evangeliskt-lutherska kyrkans ståndpunkt.

Aura, veckoskrift för skönlitteratur – är avslutad med »Målarens hustru» komedi i tvenne akter af G. Ph. Armfelt. Förf. förklarar den vara en bearbetning efter ett Franskt teaterstycke, Clermont l'Aveugle af Vanderburch. Bearbetningen är synbarligen ämnad för scenen, och bearbetarens talang har på den sin pröfvosten.

Veckoskriften är icke annonserad till fortsättning. De misslyckade försöken i denna väg synas visa, att sådane romanbibliotek icke hafva en nog stor publik i landet. Skulle dock originalerna väljas med den omsrog, att hvarje i biblioteket infördt arbete hade ett bestående värde, skulle den efterhand skeende försäljningen gifva det öfverskott på företaget, som prenumerationen på samligen möjligen icke förmått gifva.

10

HYDROGRAPHISCH-GEOGNOSTISCHE BEOBACHTUNGEN IM NÖRDLICHEN FINLAND – VON H. J. HOLMBERG. S:T PETERSBURG 1856.

Denna ur Mineralogiska Sällskapet i Ryssland förhandlingar aftryckta uppsats böra vi åtminstone här förteckna, för att bidraga till erinran om densamma hos kommande forskare i Finsk geognosi. Den trakt, Hr Holmberg's undersökning omfattar, Kuusamo socken, har för dagen en sorglig ryktbarhet i landet, ty det är i den och dess grannsocknar, årets missvext varit svårast och afståndet gör all undsättning otillräcklig. Hr Holmberg besökte, såsom mången läsare torde erinra sig, denna trakt, der man nu saknar bröd, åren 1847–48 af styrelsen utsänd att söka guld. Guld fanns visserligen, men oändligen fint, »övägbart» säger Förf.

20

Kuusamo genomskäres af Maanselkä, hvarföre en del af vattnen flyta till Hvita-hafvet, en annan del till Bottniska viken. Undersökningarne sträckte sig blott till de förra och deras omgifningar. Förf. synes af en 1844 genom öfverste Hoffman anställd undersökning hafva kommit på den tanken, att guldsökandet icke borde ske vesterom Maanselkä, dertill föranledd äfven af den omständighet, att nära sjön Onega, alltså österom ostligaste Maanselkä-grenen och inom gebitet för Hvita-hafvets tillflöden, en guld- och koppargruvva Wojer- eller Woizer-grufvan blifvit bearbetad för Ryska kronans räkning i två skilda perioder mellan 1742 och 1783.

30

Öfver nämnda del af Kuusamo har nu Hr Holmberg författat en karta och lemnat en geognostisk beskrifning – den senare understödd af Hr Toreld's meddelanden, hvilken 1850 besökte trakten i samma ändamål och här äfven påfann ett nytt mineral, gongyliten. Kartan kan, såsom icke stödd på mätningar, naturligtvis icke göra något anspråk på säkerhet; den visar blott de talrika vattnenas förbindelser och ungefärliga läge från hvarandra. Hvad bergena angår, upptages trakten öfverhufvud af våra vanliga berg, de plutoniska bergarterna, som de kallas, emedan de anses i tidens begynnelse, då hela jordklotet var glödande, hafva förefunnits i flytande tillstånd. De äro variationerna af gråstenen, granit, syenit. Men i Kuusamo afbrytas dessa bergarter af ett från nordost mot sydvest ända till Maanselkä gående bälte af s. k. metamorfiska bergarter, sådane som på den afsvalnande jordytan aflagrat sig¹, men sedan genombrutits af plutoniska glödande massor

40

50

¹ Om ur vattnet eller ur den af hettan smultna massan – derom gissas olika. Namnet kommer af de förvandlingar, metamorfoser, dessa aflagringar undergått genom hettan från de plutoniska massorna.

och genom hettan från dem undergått förvandlingar. Hufvudbeståndsdelen i nämnda bälte är lerskiffer, men der förekommer äfven talkglimmer- o. chloritskiffer och gneis. Dessa skifferarter hafva genom blandning med kvarts (en af granitens beståndsdelar) förvandlats till skifferartad kvarts.

Dioriten, en bergart, i hvilken guldet förekommer, fanns i de plutoniska såväl som de metamorfiska bergen, likväl så att det hittades förnämligast bland sanden i de bäckar och åar, som flöto från de förra.

10 Värdet af Förf:s geognostiska uppgifter kunna vi icke bedöma. Man vet, att föga eller intet om Finlands geognosi är offentliggjordt. Hvad våra lärda derom veta, är ännu en hemlighet. Lyckligtvis kan man hoppas att framdeles få erfara något derom från gymnasierna, vid hvilka jemte flera andra goda saker mineralogi och geognosi komma att studeras.

J. V. S.

20 80 ANMÄRKNINGAR TILL LITTERATURLAD 1856

TJURAR OCH BJÖRNAR

Litteraturlad n:o 2, februari 1856

Skattkamarbiljetterna äro anvisningar, som regeringen ställer på sig sjelf, och bilda den s. k. »sväfvande statsskulden».

De kallas »Consols» eller »consolidated fund», den fasta fonden, egentligen den fond, ur hvilken räntorna betalas.

30 D. ä. att Rothschild blef tvungen att försälja någon del af låneobligationerna med förlust, för att få pengar till lånets betäckande.

METEOROLOGISKA OBSERVATIONER VID GREENWICH OBSERVATORIUM.

Litteraturlad n:o 3, mars 1856

40 Man erinrar sig här vår snillrike landsman Nervanders märkvärdiga upptäckt af en sjuårig temperaturvexling, hvilken han kombinerade med solens rotation kring dess axel; härledande temperaturvexlingen från solfläckarnes olika omfång på olika sidor af solytan.

EN »LECTIO PRAECURSORIA».

(Benäget meddeladt.)

Litteraturlad n:o 5, maj 1856

50 Sålunda benämnas, såsom bekant är, de ord, hvarmed en academisk disputationssakt inledes antingen af dissertationens författare sjelf eller af den s. k. praeses, i de fall, då en sådan öfverflödsfigur ännu anses behöflig. Ifrågavarande lection hölls den 29 sistl. Maj, innan Hr Oscar Toppelii afhandling: »Ludv. Holbergs Komedier», ventilerades.

Också orättvisa; ty ingen kan med fog påstå, att det felats Sveriges